

چرخ

اینگاخانه
شماست

گزینه‌های روی میز

نگاهی آسیب شناسانه به الگوی تربیت در خانواده

محمد رضا مدنی فر

چشم‌هایی که لحظه به لحظه رشد
پارهٔ تنشان را، مشفقانه نظاره می‌کنند.

تقدیم به

سخن آغازین	۷
مقدمه مؤلف	۹
فصل اول: دشواری‌های تربیت	۱۵

تربیت در این زمانه	۲۲
فرزندمحوری	۲۳
فناوری‌های جدید ارتباطی	۲۵
تغییر در الگوی زیست جمعی	۲۸
ضعف‌های نظام آموزش رسمی	۲۹
چه گفتیم؟	۳۱

فصل دوم: قدرشناسی خطا

قضاوت درباره عمل	۳۷
آیا فرزندان ما باید سنجیده عمل کنند؟	۴۲
عمل نشانه است یا وسیله؟	۴۴
آیا آرموده را آزمودن خطاست؟	۴۷
آیا باید از انجام دادن عمل غلط جلوگیری کرد؟	۵۱
رویارویی با رفتارهای چالش‌زای فرزندان	۵۲
به چه رفتاری واکنش نشان دهیم؟	۵۳
در چه موقعیتی واکنش نشان دهیم؟	۵۹
چه واکنشی نشان دهیم؟	۶۱

نشان دادن آثار و نتایج عمل	۶۹
تنبيه	۷۱
چه گفتیم؟	۷۴
فصل سوم: پشت صحنه	۷۵
شناخت: اولین مؤلفه عمل	۷۸
میل: مؤلفه دوم عمل	۷۹
اراده: سومین مؤلفه عمل	۸۰
نگاهی همه جانبه	۸۲
چه گفتیم؟	۸۷
فصل چهارم: تلاش ۳۶۰ درجه	۸۹
شناخت و آگاهی	۹۲
جامعیت و اعتبارسنجی اطلاعات	۹۳
استفاده درست از فرصت	۹۵
بررسی همه گزینه‌ها	۹۶
توجه به گستره نتایج	۹۷
مشورت پیش از عمل	۹۸
شناخت و ارتباط با «دیگری»	۱۰۰
خواسته‌ها و کنش‌ها	۱۰۲
سبک دل‌بستگی	۱۰۲
خودآگاهی درباره امیال و احساسات	۱۰۸
اراده و انتخاب	۱۱۴
باور به توانمندی خود	۱۱۵
انتخاب‌گری و مسئولیت‌پذیری	۱۱۸
نقش ویژه ورزش و بازی	۱۲۰
هویت: ورزش و هنر	۱۲۳
آیا فرزندم سنجیده عمل خواهد کرد؟	۱۲۵
انتخاب همسر مناسب	۱۲۶

زندگی مشترک	۱۳۰
موفقیت شغلی	۱۴۶
چه گفتیم؟	۱۵۰
کلام آخر	۱۵۶
کتابنامه	۱۶۰

سخن‌آغازین

با همه دشواری‌ها و ظرافت‌هایش، شیرین‌ترین کار عالم «تربیت» است و مهم‌ترین بستر تربیت، «خانواده». خانواده اگر «خانواده» باشد، تربیت شیرین می‌شود و طبیعی. همان‌طور که ما نفس می‌کشیم، در خانواده هم تربیت می‌شویم؛ بی‌آنکه به آن فکر کنیم و بدانیم چه می‌شود.

تمرکز ما بر تربیت و تعلیم است، آن‌هم با رویکرد اسلامی و عقلانی و با محوریت مهارت‌آموزی به خانواده‌ها. از این‌رو طرح «مهرستان» را پایه‌ریزی کردیم تا در پیمودن این مسیر مقدس، بتوانیم منظم و هدفمند و برنامه‌دار پیش برویم. «مهرستان» فقط مخفف «محصولات هنری رسانه‌ای» نیست؛ بلکه اسم مکانی است برای آموختن مهرورزی در خانه و گرمابخشی به کانون خانواده.

از بین همه راه‌های ممکن، با «یار مهربان» به یاری خانواده‌ها آمده‌ایم؛ با همان آشنای پرسخاوتی که صدها نسل بشر را معلم‌وار پرورده و فروتنانه با ذهن و ضمیرشان در هم تنیده است.

بله، با کتاب آمده‌ایم و بر این باوریم که با همه تنوع ابزارهای دیجیتال و گرایش جنون‌آمیز انسان امروز به آن‌ها، هیچ چیز جای کتاب را نمی‌گیرد! خوشبختانه این یار مهربان، همچنان گنجینه سرشاری به شمار می‌رود که پاسخ‌گوی نیازهای رنگارنگ مخاطبانش است.

به دنبال کار خیر زمین مانده‌ای بوده‌ایم که حضورمان در این عرصه را معنا ببخشد و جریانی پویا و اثری مانا به جای گذارد. سرانجام صدها نفر ساعت پایش و پویش، به معماری طرح خانواده‌محور «مهرستان» انجامید که یکی از میوه‌هایش اکنون در دستان شماست.

مشتاقانه منتظریم تا با دریافت دیدگاه‌های شما سروران عزیز به آدرس mehr@mehrestan.ir بیش از پیش مرهون مهربانی‌هایتان گردیم.

بر آستان جانانی سرسپاس فرود می‌آوریم که توفیق، رفیق طریقمان کرد تا دوره امانت داده شده در مزرعه دنیا را به خوشه چینی از خرمن ارباب و اصحاب فرهنگ و اندیشه بگذرانیم و آنگاه با لطفی دوچندان، ما را وامدار فضل بی‌کرانش کرد تا در طرح پربرکت «مهرستان» بتوانیم بابت تولید و ترویج محصولات فرهنگی و تربیتی، مدال افتخار برگردن بیاویزیم. از تک به تک سروران ارجمندی که ذره‌پروری کردند و گام به گام مسیر را هم‌شانه ما شدند، به رسم ادب، خاضعانه سپاسگزاریم.

مهرستان

اینجا خانه شماست

مقدمه مؤلف

طی سالیان اخیر، ابهام‌ها و نگرانی‌های والدین از آینده زندگی فرزندانشان افزایش یافته و به همین نسبت دغدغه آن‌ها در خصوص تعلیم و تربیت نیز بیشتر شده است. در جامعه سنتی، فرزند برای خانواده سرمایه به حساب می‌آمد؛ اما در جامعه مدرن، خانواده باید برای فرزند سرمایه‌گذاری کند. پیش از این، فرزند سرمایه اقتصادی، اجتماعی، عاطفی و حتی اخروی به شمار می‌آمد. والدین به این می‌اندیشیدند که با داشتن فرزند جایگاه اجتماعی و کمک‌کار و همدمی برای حمایت و مهرورزی در سالمندی پیدا می‌کنند. علاوه بر این، برای خانواده‌های متدین، فرزند امیدی برای باقیات الصالحات بود. اما امروزه، همه این‌ها در هاله‌ای از ابهام فرو رفته است.

امروزه، وضعیت چگونه است؟ انتظارات والدین از فرزندانشان کمتر شده و هم‌زمان توقع فرزندان از والدین افزایش یافته است. همچنین، فرزندپروری به مراتب دشوارتر از گذشته شده است و والدین مسئولیت به مراتب بیشتری بر دوش خود احساس می‌کنند. بسیاری از والدین نگران‌اند از اینکه فرزندشان دوره نوجوانی و

جوانی را به سلامت سپری نکنند و شغل مناسبی نیابند و ازدواج موفق نداشته باشند. متأسفانه دشواری‌ها و نگرانی‌ها به قدری است که برخی زوج‌های جوان اساساً دربارهٔ فرزندآوری دچار تردید شده و بقیه نیز پس از چند سال تأخیر در فرزندآوری، به داشتن فرزندان کمتری بسنده می‌کنند. قسمت خوب ماجرا این است که والدین با آمادگی و احتیاط بیشتری سراغ فرزندآوری رفته و نسبت به گذشته بیشتر در خصوص موضوعات تربیتی مطالعه می‌کنند. البته به نظر می‌رسد با وجود دسترسی بیشتر به منابع اطلاعاتی، کمبود کتاب‌های تربیتی خوب و مناسب برای والدین وجود دارد. برخی کتاب‌های موجود، به اصطلاح کتاب‌های زردی هستند که بیشتر با هدف سود مالی منتشر می‌شوند. این کتاب‌ها عناوینی جذاب دارند و برای تربیت، دستورالعمل‌هایی ساده و سریع و میان‌بر پیشنهاد می‌کنند. برخی دیگر از کتاب‌ها غنای علمی مناسبی دارند؛ اما تخصصی بوده و مخاطب اصلی آن‌ها والدین نیستند. کتاب‌های دیگری نیز که با اتکا به تحقیقات علمی نوشته شده‌اند و زبان روان و همه‌فهمی دارند، ترجمه‌ای بوده و متناسب با جامعه و فرهنگ دیگری تألیف شده‌اند.

در سال‌های اخیر، افرادی با دغدغهٔ دینی وارد گود تألیف کتاب‌های تربیتی شده و حجم زیادی از کتاب‌های تربیت دینی را روانهٔ بازار کرده‌اند؛ اما متأسفانه محتوای بیشتر آن‌ها چیزی جز مجموعه‌ای از آیات و روایات و دسته‌بندی و شرح آن‌ها نیست. چنین کتاب‌هایی را می‌توان کتاب‌هایی تدوینی دانست نه تألیفی. در بسیاری از آن‌ها، روایات بدون توجه کافی به میزان اعتبار و وجه

بیانشان گردآوری شده‌اند. به همین علت، توصیه‌های تربیتی این کتاب‌ها گاهی چنان دور از واقعیت و در تعارض با یافته‌های علمی است که خواننده را از امکان داشتن و معناداری تربیتی به عنوان «تربیت اسلامی» ناامید می‌کند. براین اساس به نظر می‌رسد والدین برای افزایش سطح آگاهی و توانمندی‌های خود در تربیت، به کتاب‌هایی نیازمندند که چند ویژگی داشته باشند: اول اینکه به مسائل و اولویت‌های تربیتی امروز جامعه‌ما توجه کند؛ دوم اینکه محتوایشان دست‌کم با مبانی فرهنگی و دینی ما تعارضی جدی نداشته باشد؛ سوم اینکه در عین داشتن متنی روان و قابل فهم، توصیه‌های تربیتی را تا حد ممکن تبیین کرده و توضیح دهد و میان آن‌ها و مبانی نظری مربوط به آن‌ها ارتباط برقرار کند. به عبارت دیگر، کتاب باید بتواند افزون بر بیان راهکارهای عملی، نوعی «نگرش تربیتی» نیز در اختیار والدین قرار دهد.

تربیت پیچیدگی‌های خاص خود را دارد و رهنمودهای تربیتی را نمی‌توان به شکل دستورالعمل‌هایی ساده و فراگیر بیان کرد؛ به گونه‌ای که بتوان آن‌ها را برای همه کودکان و در هر موقعیتی به شکلی یکسان به کار برد. در واقع، باید افزون بر آشنایی با چگونگی انجام دادن این کارها، از چرایی آن‌ها هم تا حدی آگاه شد. در غیر این صورت ممکن است راهکارهای آموخته شده به شکلی نادرست یا نابجا به کار گرفته شوند. برای تربیت درست، باید مجموعه‌ای از اصول کلی را دانست و سپس با شناخت درست متربی و موقعیت، روش درست تربیت را انتخاب کرد. اگر فرزندی با سن و جنس و تیپ شخصیتی متفاوتی دارید، احتمالاً